

Núria Ribalta

L'ombra de Proteu

XVII Premi de Novel·la
«Valldaura-Memorial Pere Calders» de 2011

UAB

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Publicacions

L'OMBRA DE PROTEU

COL·LECCIÓ

GABRIEL FERRATER

63

Núria Ribalta

L'OMBRA DE PROTEU

XVII Premi de novel·la
«Valldaura–Memorial Pere Calders» de 2011

Universitat Autònoma de Barcelona
Servei de Publicacions
Bellaterra, 2011

DADES CATALOGRÀFIQUES RECOMANADES PEL SERVEI DE BIBLIOTEQUES
DE LA UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA

Ribalta, Núria

L'ombra de Proteu / Núria Ribalta. — Bellaterra : Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions, 2011. — (Gabriel Ferrater ; 63)

ISBN 978-84-490-2827-4

I. Col·lecció

821.134.1-31"20"

Edició:

Universitat Autònoma de Barcelona

Servei de Publicacions

08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Tel. 93 581 10 22

Fax 93 581 32 39

sp@uab.cat

www.uab.cat/publicacions

Impressió:

Mozart Art, SL

Bolívia, 195 · 08018 Barcelona

ISBN 978-84-490-2827-4

Dipòsit legal: B.28667-2011

Imprès a Espanya. Printed in Spain

Índex

Una alerta silenciosa	9
I PART	15
1 Camins	17
2 Festa Major	29
3 Ses Glicines	37
4 El silenci del mar	51
5 Una vella utopia	75
6 Un somni amb rostre humà	91
7 El gemec de les suredes	103
8 Un mar de dunes	115
9 Camins de mar	127
10 Mimoses	139
11 Desesperança	151

II PART	169
12 La Roncadora	171
13 Balada per la mort d'una donzella	191
14 Remor de fons	203
15 Venim del nord, venim del sud	219
16 Cruïlles	229
17 El despertar	235
18 Un foc ardent	243
El gran estrèpit.	253

Una alerta silenciosa

Aquell dia, un matí qualsevol del mes de juliol, em va sacsejar la vida. Havia sortit no pas gaire d'hora de casa, tot esperant que la boira s'esvaís. El fil d'aire que començava de girar-se acabaria per obrir el cel, i jo volia gaudir d'un parell d'hores a la platja perquè fins a la tarda no tenia els grups de nens de les colònies d'estiu, a qui havia d'explicar què era el corn marí i per què el volíem reintroduir al mar. Un cel gris i baix, humit i dens empastifava l'aire des de feia dies, encara que no es decidia a ploure i les clarianes cap al migdia acabaven imposant-se, i aleshores, el sol, com una brasa, projectava els seus raigs sobre els cossos ajaguts a la sorra. El termòmetre feia gairebé una setmana que persistia a sobrepassar els quaranta graus i tothom parlava dels riscos, sobretot per als nens i per als vells, d'aquest cop de calor amb què cada dia ens llevàvem.

Ara, encara no sabia dir ben bé en quin moment exacte, ni de quina manera, es va capgirar la meva «normalitat» i la de tantes altres persones. Era el juliol del 2012. Recordo molt bé, però, gairebé com una fixació, aquella boira humida i espessa que ho embromava tot, més pròpia del novembre, i que de punta a punta de cala el mar hi arribava fantasmagòric, tenyit de blau amb vapors encara gruixuts, filtrats de groc. La platja i la sorra de Tamaró m'arribaven com una gran ombra tènuement tacada per la llum

del sol. La casa de la mare, però, la barraca de pescadors on havia viscut la seva infantesa, esculpida a les roques, a la part més septentrional, no es veia, com si algú l'hagués esborrada del mapa.

Vaig arribar a la platja. Caminava descalça pels primers metres de sorra calenta, però vaig topar amb una desbandada humana que em venia de cara. Els banyistes, com si fossin un formiguer en rastellera, reculaven de pressa i horroritzats. Amb els nens petits a coll, o bé estirant-los, agafats de la mà, fugien d'una franja blanca, d'un tel blanquinós que els impedia no tan sols d'entrar a l'aigua, sinó també d'estirar la tovallola a la sorra. Cap mil·límetre no era prou segur per confiar-hi el cos. No podia fer com ells, i girar cua; havia de saber de què fugien, encara que ja m'ho temia, perquè feia temps que, d'aparicions esporàdiques i no tan esporàdiques, ja n'haviem tingudes. M'hi vaig apropar: un mantell de bombolles i més bombolles, transparent, havia aparegut al trencaones escopit pel mar. Les bombolles anaven i venien de l'aigua a la sorra arrossegades per l'escuma blanca. Moltes havien estat escopides a la sorra, allà on ja no hi arribava l'aigua, i n'hi havia una gran estesa. Era com un llençol blanc que s'anava aplanant i tibant a mesura que la bombolleta, per efectes de la deshidratació, s'aplanava del tot. A dins de l'aigua, una altra franja de tres metres, pel cap baix, en confirmava la invasió: eren meduses. La calor es feia insuportable. I és clar que no havia d'haver marxat sense agafar-ne alguna mostra per analitzar, i és clar que l'esperit científic havia d'haver canalitzat la meva actuació, però vaig fer com tothom: marxar, salvar-me. Una por molt primitiva em desmuntava per dins. Sabia que allò només n'era l'evidència, l'avís d'un perill més gran, i que calia actuar amb diligència: alguna cosa molt, molt profunda s'estava movent al nostre voltant... De cop i volta havia aparegut una nosa, s'havia instal·lat un fet que trencava la rutina, la nostra normalitat.

A l'instant em van venir al cap dues coses: agafar el cotxe i els prismàtics: volia saber si era un fenomen estrictament localitzat a

la cala de Tamaró, cosa molt poc probable, o bé si el mar n'anava ple; després, aniria a l'Associació Amics del Mar a demanar ajuda per recollir mostres; calia determinar si era una única espècie, o diferents espècies... En altres punts del Mediterrani, o del món, hauria passat el mateix?

Vaig arribar a l'Associació. Durant una hora el telèfon i els correus van esdevenir pell pròpia: en vàrem sentir la cremada en saber que el fenomen s'havia localitzat a casa nostra, a la Costa Brava, a la part més meridional de l'illa de Sicília i també al litoral espanyol, des del mar Menor, tocant a Cartagena, fins a Almeria i Màlaga, on afectava amb més virulència. Mitja hora més tard arribava un fax de la Universitat de Barcelona en què s'informava que el fenomen tenia un abast extramediterrani: bona part de les costes de Florida estaven literalment envaïdes. Al cap d'escassos minuts, el doctor Ramon Cavaller reenviava un correu que havia rebut de la doctora Nathalie Smith, de la Universitat de Califòrnia, en què no amagaven la preocupació: no solament eren conscients de l'abast i la magnitud del problema, sinó que en desconeixien les causes que el devien haver provocat. Estaven investigant, ens mantindrien informats i ens assessorarien sobre les mesures que caldria adoptar. Sí, n'estava segura que no podia ser un fenomen només local, entre altres motius perquè el fenomen global i el local interaccionaven. De moment, aquí, havia agafat de ple des del cap de Begur fins al cap Roig, i amb menys intensitat sa Badia. De fet, no feia ni tres dies que se n'havia detectat una població important al cap de Creus.

Durant el dia tots els telenotícies n'anaven plens. De moment, només reiteraven obvietats, evidències, i passaven la pilota a la comunitat científica, que encara no havia tingut temps de pronunciar-s'hi. Aquella mateixa nit els científics feien aparició als mitjans per explicar l'abast del fenomen, tal com s'encarregava d'introduir el presentador del programa. Es tractava, deien, d'un fet inèdit, inexplicable, i estretament lligat al cop de calor sofert

els darrers dies. El fenomen es podia atribuir a una simptomatologia preexistent: escalfament de la temperatura de l'aigua i inexistència de depredadors naturals de meduses, que havien contribuït a fer que diverses colònies proliferessin amb una rapidesa espectacular. La persistència o no del fenomen estava lligada a la normalització de les temperatures; i en un sentit més ampli, ens obligava a tots a cooperar per frenar l'escalfament global del planeta.

No podien, per tant, aventurar el futur del fenomen, perquè constataven que hi havia elements alterats i encara desconeguts o poc estudiats que sobrepassaven qualsevol possible previsió del fet, i no sabien si es pararia per si sol, o si tornaria a reaparèixer amb més força.

Que lluny, que neutre i ineficaz em sonava tot allò! I com era possible que Administració i científics de casa no es desadormissin mútuament i donessin ordres d'actuació immediata a favor del medi marí, escoltant totes i cadascuna de les veus que, com jo mateixa feia anys, treballàvem en projectes de sostenibilitat i recuperació de la fauna i la flora marines autòctones des de l'Associació Amics del Mar? Tant hi feia que es diguessin o no ecologistes, que tinguessin una sigla o una altra, si eren gent que coneixien el medi que trepitjaven i aportaven solucions... Estàvem paralyzats perquè no ens deixaven actuar.

El ressò havia crescut i a través de la televisió arribaven els titulars de premsa estrangera. *Le Monde* no s'estava de res: «El canvi climàtic ensorra el turisme a l'Espanya de sol i platja»; el *Buon Giorno* afirmava: «Els efectes del canvi climàtic, devastadors a la costa est i sud d'Espanya»... Al cap de dos dies, la notícia deixava d'existir a la premsa francesa i també a la italiana; i només a la premsa local hi figurava alguna discreta nota que parlava de cancel·lacions de reserves hoteleres al litoral de la Costa Brava, entre el cap de Begur i sa Badia. Es veu que algú també havia estès els seus tentacles! Era evident que la premsa també s'havia doblegat al poder.

Els empresaris del sector turístic, agències de viatges, hotelers, restauradors i immobiliàries confiaven que allò es pogués aturar, però l'agost els queia al damunt i se'n veuriem afectats, segur. Les expectatives d'una bona temporada s'havien dissipat de cop: de moment, els camps de golf, que atreïen un turisme selecte, i les piscines d'aigua dolça, amb grans extensions de gespa ben verda als complexos turístics, serien una alternativa a les platges, que ara feien fàstic i feredat.

L'endemà al matí, i encara durant quatre dies seguits, vàrem dispersar-nos per anar a recollir mostres. Efectivament, també a la nostra àrea es tractava de l'espècie *Chrysaora hysoscella*, coneguda també com a borm radiat, comú al Mediterrani. Apamàvem la platja centímetre a centímetre amb l'esperança que per una retracció natural, inexplicable, la franja de bombolletes que feia de barrera infranquejable hagués desaparegut, o si més no s'hagués reduït. Res de tot això no havia passat, i continuaven allà, reptadores com qui no vol la cosa, estirant i arronsint els seus llargs tentacles, amb les bombolles humides, tibants, translúcides; d'altres, les més allunyades del trencaones, tenien la bombolla desinflada com si perdessin aire, i la seva carn era rostida pel sol. Tanta mortaldat al costat de tanta vida m'esborronava. Al final del dia no vaig poder estar-me de tornar a Tamaró. Què se n'havia fet, del meu paisatge? Allà hi havia après a nedar dels braços del meu pare, en Tomeu, mentre la meua mare, recolzada d'esquena a la nostra barca, encara adobava les xarxes de pescar...

Al cap de deu dies els titulars de tots els diaris donaven la notícia que la sobtada colonització de meduses al litoral de la Costa Brava havia estat controlada i que s'estaven fent treballs de sanejament de platges i de control de qualitat de l'aigua; i que la reobertura estava garantida en una setmana, o sigui cap al final de juliol.

No vaig entendre el sentit de la paraula «control», en primer lloc perquè d'aquell fenomen ningú no en tenia la clau; per tant, ningú no tenia a les seves mans el poder de proliferació o retracció

d'aquelles criatures; i en segon lloc, perquè, malgrat que l'amenaça era latent, volia dir que ja no hi havia motius d'alarma i aquella esclatxa de «normalitat» era aprofitada en pro dels interessos turístics de la zona, per allò de «qui dia passa, any empeny». Potser sí que la gent del carrer, i tots els qui havien cancel·lat les reserves es creien que, com per art de màgia, el perill havia estat combatut! I si tornaven les meduses?, i si tornaven amb més força? I si allò era l'inici d'una desgràcia més gran? El cert és que s'havia produït, i que alguna cosa passava més enllà de nosaltres mateixos, alguna cosa que ni jo ni ningú no sabia com acabaria, però que em feia sentir una criatura fràgil, un puntet enmig de l'univers.

I PART

1

Camins

A l'horitzó el sol es llevava, i desendormiscava les parpelles aclucades de la mar platejada. Milers i milers de puntets lluminosos suraven a l'aigua que mandrejava i es removia calma.

En Tomeu havia tancat suaument la porta de la barraca. Era diumenge. As Pedram, la mar era una bassa d'oli tacada de llum, i la cala era deserta. Sense presses, va començar d'enfilars el camí estret que resseguint el mar l'havia de dur fins a Tamaró. Sabia que l'hora matinal no era amiga de companyies, però a ell li plaïa aquesta passejada en solitari, només amb la natura com a amiga. Ara el camí, després d'uns quants revolts, planejava dalt de l'espadat. El dia era quiet. Els pins, colltorçats, saludaven la mar, i als seus peus una estora de vegetació exhalava fragàncies. Després de la baixada, el camí ample i un revolt obert assenyalaven l'indret de la Musclera. Va deixar el camí a l'esquerra i davallà cap a les roques esculpides per la tramuntana. L'antic aixopluc d' enamorats, adossat a les roques, encara conservava la porta, però el vidre d'una de les finestres estava trencat. L'olor d'eucaliptus i de pins el va retornar al camí, des del qual s'obria davant seu una pineda alta i superba, de cossos lleugerament acotats de tant mirar el mar, que en aquesta hora matinal era encara un tel sencer. I per entre pins i mar, en Tomeu resseguia raconades i camins antics; per unes escales de pedra, va baixar a les roques que s'enfilaven com

una miranda i davallaven, abruptes, sota els seus peus fins a morir a l'aigua encrespada d'escuma blanca que picava contra els barretets, els musclos i les algues. Després, va remuntar cap al camí per entre profundes esquerdes que trencaven el granit amb vetes llargues i sinuoses de color rosat i verd. De tant en tant, alguna alga nascuda de la roca viva li recordava que, en dies de temporal fort, allà hi arribava el mar. A tombar de l'embarcador de la Perica, i després d'una pujada entre parets de pedra, va seguir el camí trenat d'arrels de pins deleroses de la companyia del mar; més enllà, un exemplar únic, de copa gran i ben arrodonida, de tronc gruixut, rebel a cap vinclada, senyorejava com un bastió una petita raconada, descans del viatger, oberta a tots els vents i a la mar, des d'on es veia la platja de Tamaró: el mar hi arribava com una carícia. Tamaró, vist des d'allà, era com una petxina oberta a la mar i flairada de pins, amb el rocam per mare.

A en Tomeu, aquell paisatge, que estimava per sobre de tot, el seduïa. Però ara, des que s'havia retirat de l'ofici de pescador, s'imposava aquests passejos com un deure, perquè necessitava saber que tot era al seu lloc.

S'arribaria fins a la sorra, abans de tornar enrere. La platja exhibia les restes deixades pel formiguer de banyistes que tot el disabte havien ocupat aquell espai: llaunes, cigarrets, palets de gelat, bosses i ampolles de plàstic, alguna xanqueta desaparellada, ulleres de sol... La sorra podia d'allau humana malgrat que la platja encara era deserta. Només una silueta, plantada al bell mig de la cala, amb la camisa blanca inflada de vent i la vista posada al mar, contemplava, com ell, aquell espectacle deplorable: no podia ser ningú més que l'Andrius, aquell veí seu d'origen hongarès, un solitari, un home de món refugiat a punta d'Esguard, a ses Glicines. Un home ple de rareses per a aquells que només en coneixien el maquillatge, i als quals, segurament, tampoc no importava gaire la bondat del cor... Havia sentit en Tomeu i s'acostava. Era alt i musculós, encara fort, tot i que el superava en vuit anys perquè ja